

act:ionaid

για έναν κόσμο πιο δίκαιο

**Προτάσεις για
ουσιαστική εκπαίδευση
στην Ελλάδα**

Σύνοψη πολιτικής.

migratED

ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ
ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Με συγχρηματοδότηση από το
πρόγραμμα «Erasmus+»
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Περιεχόμενα

1) Εισαγωγή.....	2
2) Ο ρόλος του σχολείου απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις: ένα περιβάλλον ασφάλειας και αναστοχασμού	3
3) Το σύγχρονο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα: η φυσιογνωμία και τα προβλήματα	5
4) Ο ρόλος της Κοινωνίας των Πολιτών: σύνδεση με το θεσμοθετημένο εκπαιδευτικό σύστημα	9
5) Το παράδειγμα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της ActionAid στην Ελλάδα: ένα όραμα για τη σύγχρονη εκπαίδευση ενεργών πολιτών.....	10
6) Οι εκπαιδευτικές θέσεις της ActionAid:	12
Συμπεριληπτική και Ισότιμη Εκπαίδευση	12
Κοινωνική διάσταση της εκπαίδευσης	12
Τέχνες.....	13
Ολιστική παιδεία.....	16
Εκπαίδευση για την Αειφορία.....	17
Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στο σύγχρονο σχολείο	18
7) Προτάσεις Πολιτικής:	19
Υιοθέτηση μιας ενιαίας εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής/ στρατηγικής.....	19
Αναδιάρθρωση αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών	20
Ενίσχυση του ρόλου των εκπαιδευτικών	20
Διαμόρφωση ενός σύγχρονου λυκείου	20

Εισαγωγή

Η σημερινή αντίληψη για την εκπαίδευση είναι βαθιά προβληματική παγκοσμίως. Ο θεσμός του σχολείου διαδραματίζει διαφορετικό ρόλο από την αρχική παιδαγωγική και κοινωνική αποστολή του, εμμένοντας σε παρωχημένες πρακτικές και γνώσεις που περισσότερο εμποδίζουν παρά βοηθούν τους μαθητές και τις μαθήτριες να ανταποκριθούν στις σύγχρονες προκλήσεις, αμβλύνοντας έτσι τις ανισότητες στην εκπαίδευση.

Το σχολείο έχει ως βασική αποστολή να διδάξει τις μαθήτριες και τους μαθητές για να μπορούν να κατανοήσουν και να ερμηνεύσουν τον κόσμο που τους περιβάλλει και να τις/τους προετοιμάσει για να ενταχθούν λειτουργικά στην κοινωνία ως κριτικά σκεπτόμενοι πολίτες. Αυτή είναι μια γενική θεώρηση για την εκπαίδευση στην οποία συγκλίνουν οι σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες και με την οποία οι περισσότεροι άνθρωποι σήμερα θα συμφωνούσαν. Στην πράξη όμως, εδώ και δεκαετίες το ζήτημα της παιδείας είναι φλέγον, **ο θεσμός του σχολείου περνά κρίση παγκοσμίως και διαρκώς απαξιώνεται**.¹ Τα σχολεία του σήμερα έχουν μείνει στο παρελθόν. Δεν ακολουθούν τις εξελίξεις στη γνώση, την τεχνολογία και την κοινωνία και παρόλη τη γενικότερη πρόοδο, ερευνητές και ερευνήτριες πιστεύουν ότι συγκεκριμένες καταστάσεις και συνθήκες τα εμποδίζουν να εξελιχθούν.

Σε αυτή την προβληματική γύρω από την εκπαίδευση εμπεριέχεται το ερώτημα, **τι είδους πολίτες στοχεύει να διαμορφώσει το σχολείο και για ποια κοινωνία τους προορίζει**. Γιατί ό,τι συμβαίνει στο σχολείο αντανακλά, μεταξύ άλλων, τις αξίες της κοινωνίας, της οποίας είναι κομμάτι.

¹ Η ελλιπής πρόσβαση στις σχολικές αίθουσες, καθώς και η αδυναμία ανταπόκρισης των σύγχρονων εκπαιδευτικών συστημάτων στις απαιτήσεις του σήμερα είναι δύο από τους σημαντικότερους παράγοντες της υποβάθμισης της εκπαίδευσης διεθνώς. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με προτάσεις για την εξασφάλιση ποιοτικής εκπαίδευσης βλ. UNESCO (2013). The Global Learning Crisis, Paris, διαθέσιμο στο: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223826>.

Ο ρόλος του σχολείου απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις: ένα περιβάλλον ασφάλειας και αναστοχασμού

Στην εποχή της οικονομικής κρίσης και της αβεβαιότητας που προκαλεί η πανδημία - τόσο ως προς το πώς βιώνεται το σήμερα όσο και το πώς θα είναι η επόμενη μέρα - είναι επιτακτική ανάγκη να γίνει το σχολείο **ένα ασφαλές περιβάλλον για αναστοχασμό, έναν χώρο όπου αφυπνίζονται συνειδήσεις και καλλιεργείται η ηθική στάση απέναντι στον κόσμο**. Ο κόσμος συνεχώς αλλάζει και αντιμετωπίζει όλο και πιο σύνθετες προκλήσεις σε όλους τους τομείς της ζωής. Η κλιματική αλλαγή, η άνοδος του φασισμού, η έμφυλη βία και ο ρατσισμός, η ψηφιακή εποχή και οι κίνδυνοι που κρύβει είναι μερικά από τα ζητήματα που διαμορφώνουν τη σύγχρονη πραγματικότητα.²

Η απάντηση στην τρέχουσα σύνθετη παγκόσμια κατάσταση είναι η οικοδόμηση μιας άλλης σχέσης με τη γνώση και τον κόσμο μέσα από μια εκπαίδευση που μπορεί να προσφέρει στους μαθητές και στις μαθήτριες ευκαιρίες κριτικής ανάγνωσης όσων συμβαίνουν σε τοπικό και διεθνές επίπεδο ώστε να αντιληφθούν την προοπτική και τις δυνατότητές τους να αλλάξουν τα κακώς κείμενα και να συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας υγιούς κοινωνίας.

Απαραίτητη προϋπόθεση για να επιτευχθούν τα παραπάνω είναι η **ένταξη της μελέτης της σύγχρονης πραγματικότητας στον βασικό κορμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας και στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης**. Αν η μελέτη και κατανόηση του κόσμου περιοριστεί στο πλαίσιο ενός μεμονωμένου προγράμματος ή ενός project³ με προκαθορισμένο ορίζοντα υλοποίησης που δεν

² Τον Σεπτέμβριο του 2020 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε δύο πρωτοβουλίες που φιλοδοξούν να ενισχύσουν τη συμβολή της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στην ανάκαμψη της ΕΕ από την κρίση του κορωνοϊού και να συμβάλουν στην οικοδόμηση μιας πράσινης και ψηφιακής Ευρώπης. Σύμφωνα με αυτές ο Ευρωπαϊκός Χώρος Εκπαίδευσης βασίζεται σε έξι διαστάσεις: την ποιότητα, την ένταξη και ισότητα των φύλων, την πράσινη και ψηφιακή μετάβαση, τους εκπαιδευτικούς, την τριτοβάθμια εκπαίδευση και μια ισχυρότερη Ευρώπη στον κόσμο. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_20_1743.

³ Ταρσάτορη-Τσαλκατίδου Ε. (2007). *Η Μέθοδος Project στη Θεωρία και στην Πράξη*. Αδελφοί Κυριακίδη. Θεσσαλονίκη.

act:onaid

για έναν κόσμο πιο δίκαιο

επαναλαμβάνεται ή δεν συνεχίζεται στο βασικό κομμάτι των σπουδών, οι μαθήτριες και οι μαθητές δε θα είναι σε θέση να αποκτήσουν σφαιρική εικόνα για την πραγματικότητα και να κατανοήσουν τη συνθετότητά της.⁴ Χρειάζεται να βρεθεί ο χώρος και ο χρόνος για να καλλιεργηθούν οι αξίες και οι στάσεις που θα προετοιμάσουν τους μαθητές και τις μαθήτριες ώστε να αντιμετωπίσουν τις σύγχρονες προκλήσεις με πολιτική και κοινωνική ευθύνη.

Το σχολείο θα έπρεπε να παίζει τον παραπάνω ρόλο λόγω της αποστολής του. Ωστόσο, ήδη πριν από την πανδημία, δομικά προβλήματα του θεσμοθετημένου εκπαιδευτικού συστήματος αναδείκνυαν διαφοροποιήσεις στην παρεχόμενη εκπαίδευση από σχολείο σε σχολείο και από περιοχή σε περιοχή, καθώς και σημαντικές ανισότητες.⁵ Κατά τη διάρκεια των μηνών της πανδημίας, οι ανισότητες μεγάλωσαν και η απομάκρυνση από τον φυσικό χώρο του σχολείου για υγειονομικούς λόγους δεν ευνόησαν την περαιτέρω εξέλιξη του στο περιβάλλον αναστοχασμού που θα αγκαλιάζει όλα τα παιδιά και θα ευνοεί την άνθιση της κριτικής τους σκέψης και της δημιουργικότητάς τους.⁶ Δυστυχώς τα κλειστά σχολεία και η **εξ αποστάσεως εκπαίδευση, δημιουργούν ένα μεγάλο παιδαγωγικό κενό** που απομακρύνει τον μαθητικό πληθυσμό από την παραγωγική και ουσιαστική μάθηση και το σχολείο από το να αποτελέσει πεδίο άσκησης δημοκρατίας, κριτικής σκέψης και δράσης.

⁴ ActionAid- KARPOS (2018). *Χαρτογράφηση και Αξιολόγηση Αναγκών στην Ελλάδα*, Κεφάλαιο II2 όπου: Παρατηρούμε ότι οι δραστηριότητες της Εκπαίδευσης για τον Ενεργό Πολίτη υλοποιούνται κυρίως με πρωτοβουλία των ίδιων των εκπαιδευτικών δεδομένου ότι τα θέματα αυτά δεν είναι υποχρεωτικά, όπως αναφέραμε νωρίτερα, στο επίσημο πρόγραμμα σπουδών. Οι εκπαιδευτικοί είναι προνοητικοί και δημιουργούν δραστηριότητες για να συμπεριλάβουν αυτά τα θέματα, συνήθως μέσω συνεργειών με εξωτερικούς συνεργάτες και οργανισμούς. Το 18% ανέφερε ότι δεν έχουν τέτοια προγράμματα στο σχολείο τους. Το ποσοστό των εκπαιδευτικών που εργάζονται μόνο με εξωτερικούς συνεργάτες των οργανισμών-εταίρων είναι πολύ χαμηλό. Κείμενο διαθέσιμο στο: <https://education.actionaid.gr/media/1977750/Needs-Assesment-Greece.pdf>.

⁵ Πρόκειται για παρατηρήσεις που έχουν εξαχθεί κατά τη διάρκεια των τελευταίων 20 χρόνων υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων από την ActionAid στην Ελλάδα με τη συνεργασία πολλών σχολείων από όλη την επικράτεια.

⁶ Βλ. Παλακωνσταντίνου Α. – Α. (2020). Ανάλυση: *Οι Εκπαιδευτικές Ανισότητες σε Συνθήκες Πανδημίας*, Η Καθημερινή, διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/society/1074313/analysis-oi-ekpaideytikes-anisotites-se-synthikes-pandimias/>. UNICEF (2020). Coronavirus leading to 'desperately unequal' learning levels, UN News, διαθέσιμο στο: <https://news.un.org/en/story/2020/06/1065672>, Παιδεία και COVID-19: μέτρα για τη γεφύρωση του «ψηφιακού χάσματος» ζητά το Κοινοβούλιο, 2020, διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/press-room/20201016IPR89550/paideia-kai-covid-19-metra-gia-ti-gefurosi-tou-psifiakou-chasmatos-zita-to-ek>

Το σύγχρονο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα: η φυσιογνωμία και τα προβλήματα

Το Σύνταγμα της Ελλάδας αναφέρει στο άρθρο 16 πως «η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες»⁷. Σύμφωνα με τον συντακτικό νομοθέτη, λοιπόν, η αποστολή του εκπαιδευτικού συστήματος είναι πολυσιδής και θα πρέπει να εξυπηρετεί όλες τις παραπάνω διαστάσεις. **Με άλλα λόγια, το εκπαιδευτικό σύστημα θα πρέπει να έχει ως στόχο το πώς ενταχθούν στην κοινωνία οι μαθήτριες και οι μαθητές ως ενεργοί πολίτες.**⁸

Για την πολύπλευρη ανάπτυξη της μαθησιακής διαδικασίας και της ουσιαστικής συμπερίληψης των στοιχείων που κάθε μαθήτρια και κάθε μαθητής μπορεί να εισφέρει για να ενισχύσει την δημιουργικότητα και την φιλομάθεια των υπόλοιπων συμμαθητριών και των συμμαθητών απαιτείται **ένα πρόγραμμα σπουδών που θα ενισχύει την ελευθερία και την ανάληψη της πρωτοβουλίας και θα αντιμετωπίζει τη μάθηση ως μια δυναμική και ζωντανή διαδικασία.** Το σύγχρονο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, ωστόσο, φαίνεται να υιοθετεί μια περισσότερο εξετασιοκεντρική στόχευση η οποία γίνεται ακόμη πιο έντονη στο Λύκειο, μην αφήνοντας τον απαραίτητο χώρο και χρόνο σε αυτήν την πολύπλευρη ανάπτυξη των μελών της μαθητικής κοινότητας.⁹

Πιο συγκεκριμένα, το σχολείο προωθεί κυρίως γνώσεις και δεξιότητες που είναι «χρήσιμες» καταρχάς για την προετοιμασία των εξετάσεων, αργότερα για την απόκτηση όλο και περισσότερων τυπικών προσόντων (πτυχίων και πιστοποιήσεων) και στη συνέχεια για να τα καταφέρουν οι μαθήτριες και οι μαθητές ως ανταγωνιστικοί

⁷ Σύνταγμα της Ελλάδας, Άρθρο 16, Παράγραφος 2.

⁸ [ΦΕΚ 303B/13-03-2003](#)

⁹ Βεργίδης, Δ. *et al.* (2012). *Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα: Βασικά Μεγέθη και Άλλες όψεις της Ανισότητας*, ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, Αθήνα, σελ. 103, διαθέσιμο στο: https://blogs.sch.gr/isiglavas/files/2013/04/ELLHNIKO_EKPAIDEYTIKO_SYSTHMA.pdf.

act:onaid

για έναν κόσμο πιο δίκαιο

επαγγελματίες στην παγκόσμια αγορά εργασίας.¹⁰ Η ποσότητα και όχι η ποιότητα της γνώσης και ο τρόπος που πρέπει να την κατακτούν τα παιδιά είναι αυτό που φαίνεται να έχει σημασία.¹¹ «Καλό» θεωρείται το σχολείο που διδάσκει ό,τι έχει άμεσα, γρήγορα αποτελέσματα και δίνει έμφαση σχεδόν αποκλειστικά στα εξεταζόμενο μαθήματα, δηλαδή στη γλωσσική και λογικομαθηματική ανάπτυξη, σε αντίθεση με τις σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες, όπως η θεωρία των πολλαπλών τύπων νοημοσύνης του Gardner¹² που υποστηρίζουν τις πολλαπλές διαστάσεις της νοημοσύνης του ανθρώπου και προωθούν την ολόπλευρη ανάπτυξή του. Αντίστοιχα και η σύγχρονη κοινωνία προσφέρει ένα πλήθος από διαφορετικές επιλογές σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας, με νέα επαγγέλματα, νέους κλάδους στην επιστήμη και την τεχνολογία, νέες τάσεις στην τέχνη και νέες δυνατότητες στη διάθεση του ελεύθερου χρόνου². **Ένα σχολείο, λοιπόν, που έχει υιοθετήσει μια τέτοια μονοδιάστατη κατεύθυνση στενεύει αντί να ανοίγει τους ορίζοντες των παιδιών και πολλαπλασιάζει τα αδιέξοδα των μαθητριών/ων οι οποίες/οι καταλήγουν να ακολουθούν επαγγελματικούς δρόμους που δεν τους ταιριάζουν.**

Θεωρίες όπως του Bernstein σχετικά με την επεξεργασμένη και την περιορισμένη γλώσσα ανάλογα με το κοινωνικό υπόβαθρο των οικογενειών¹³, υποδεικνύουν ότι οι μαθητές εισέρχονται στο εκπαιδευτικό σύστημα από διαφορετικές αφετηρίες.

¹⁰ Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι με βάση τα αποτελέσματα του δείκτη PISA για την Ελλάδα, οι μαθητές και οι μαθήτριες που φοιτούν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σκοράρουν πολύ χαμηλότερα από τον μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ ακόμα και σε βασικές δεξιότητες, όπως η ανάγνωση και η κατανόηση κειμένου. Οι κοινωνικές ανισότητες συνιστούν έναν από τους παράγοντες που εξηγούν τις παραπάνω κακές επιδόσεις, χωρίς να τις δικαιολογούν αποκλειστικά. Παράλληλα, η συμμετοχή των παιδιών σε εξετάσεις απόκτησης πιστοποιήσεων και τυπικών προσόντων δεν απορρέει από τη συμμετοχή τους στην τυπική εκπαίδευση (π.χ. εξετάσεις χρήσης Η/Υ και ξένων γλωσσών), αλλά εξαρτάται από την οικονομική δυνατότητα των γονιών να ανταποκριθούν στο αντίστοιχο κόστος της εκπαίδευσης εκτός σχολείου υπογραμμίζοντας τον ταξικό χρωματισμό της ισχύουσας κατάστασης και τις διαφορετικές αφετηρίες από τις οποίες εκκινούν οι μαθητές και οι μαθήτριες. Ενδεικτικά τα αποτελέσματα του δείκτη PISA για το 2018 για την Ελλάδα είναι διαθέσιμα στον παρακάτω σύνδεσμο:

<https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=GRC&treshold=10&topic=PI>.

¹¹ Ένας ακόμα παράγοντας που κρατά πίσω το ελληνικό σχολείο είναι πεποίθηση ότι η γνώση δεν είναι κάτι που πρέπει να ανακαλύψεις κι άρα το σχολείο θα πρέπει να σου δίνει τα εργαλεία για να την βρίσκεις και την κριτική σκέψη να απορρίψεις τις ψευδείς πληροφορίες, αλλά κάτι που πρέπει να συλλέξεις κι όση περισσότερη έχεις τόσο το καλύτερο. Πρόκειται για ένα πρότυπο που ανταποκρίνεται στα ιδεώδη του 19ου αιώνα και όχι του 21ου όπου η πρόκληση είναι ότι ο άνθρωπος βρίσκεται αντιμέτωπος με έναν τεράστιο όγκο πληροφοριών που πρέπει να διαχειριστεί και όχι με την έλλειψη της πληροφορίας, όπως συνέβαινε παλαιότερα.

¹² Gardner, H. (1993). *Frames of Mind, Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.

¹³ Bernstein, B. (1971). *Class, Codes and Control: Theoretical Studies Towards a Sociology of Language*. London: Routledge & Kegan Paul.

act:onaid

για έναν κόσμο πιο δίκαιο

Το εκπαιδευτικό μας σύστημα θα πρέπει να λαμβάνει αυτόν τον παράγοντα υπόψιν και να εξασφαλίζει την ισότητα των εκπαιδευτικών ευκαιριών για όλους τους μαθητές και όλες τις μαθήτριες. Πρέπει να διευκρινιστεί ότι η ισότητα δεν θα πρέπει να ερμηνευτεί ως ένα σύνολο ομοιόμορφων εκπαιδευτικών παροχών που οδηγούν σε εξισωτικά ομοιόμορφες διαδικασίες και συμπεριφορές. Όλοι οι μαθητές και όλες οι μαθήτριες θα πρέπει να έχουν ίσες και κατάλληλες, κατά περίπτωση ευκαιρίες πρόσβασης στη γνώση ανεξάρτητα από τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν λόγω των κοινωνικών συνθηκών, λόγω αναπηριών ή άλλων ιδιαίτερων συνθηκών.¹⁴ Το ίδιο ισχύει και για τα παιδιά με ιδιαίτερα ταλέντα ή δεξιότητες. Αλλιώς η παιδεία κινδυνεύει να γίνει μονοδιάστατη και υπερβολικά ομοιογενής, εντείνοντας και αναπαράγοντας τις εκπαιδευτικές ανισότητες, αφού δεν θα παρέχει διαφοροποιημένη διδασκαλία ανάλογα με τις μαθησιακές ανάγκες και τις γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των παιδιών.

Η εκπαίδευση που δεν επιδιώκει την καλλιέργεια των κλίσεων και των ταλέντων των παιδιών, αλλά τα εντάσσει από νεαρή ηλικία στη λογική του «κυνηγιού» των καλών επιδόσεων και της επίτευξης υψηλών στόχων που ενδέχεται να διαφοροποιούνται σημαντικά από αυτά που τα ίδια επιθυμούν, καθιστούν τον κακώς νοούμενο ανταγωνισμό αυτοσκοπό τόσο των παιδιών όσο και των γονιών τους. Η επιτυχία στις εξετάσεις αποτελεί τον μοναδικό στόχο, καθώς μόνο αυτή θα οδηγήσει στην επιτυχή έξοδο στην αγορά εργασίας.¹⁵ Εύλογα ανακύπτει το ερώτημα σχετικά με το **πώς μέσα σε αυτή την κατευθυνόμενη διαδικασία θα μάθουν οι νέοι να σκέφτονται δημιουργικά, διαφορετικά, με ελεύθερη κρίση, όταν η διδασκαλία και η μάθηση αντιμετωπίζονται ως τεχνικά ζητήματα αποκομμένα από την πολιτική και κοινωνική ζωή.**

Η παιδεία, ως ευρύτερη έννοια που αφορά στην καλλιέργεια του ανθρώπου, θα έπρεπε να ετοιμάζει τις νέες και τους νέους για να διαμορφώνουν τη στάση τους απέναντι στην κοινωνική πραγματικότητα και να ενθαρρύνει τη συμμετοχή τους στα κοινά. Άλλωστε, η μάθηση δεν σχετίζεται μόνο με τον νου (κεφάλι) αλλά και με τα

¹⁴ ΦΕΚ 303/13-03-2003

¹⁵ Η επιτυχής έξοδος στην αγορά εργασίας κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών δε χαρακτηρίζεται μόνο τόσο από τα τυλικά προσόντα των εργαζομένων, αλλά κυρίως από την απόκτηση δεξιοτήτων (soft skills), όπως η προσαρμοστικότητα, η δυνατότητα καλής συνεργασίας αλλά και άλλες, τις οποίες το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν καλλιεργεί.

act:onaid

για έναν κόσμο πιο δίκαιο

συναισθήματα (καρδιά) και τη δραστηριότητα (σώμα/χέρια), και σίγουρα δεν περιορίζεται στη διεξαγωγή και την επιτυχή συμμετοχή μαθητριών και μαθητών στα διαγωνίσματα και στις εξετάσεις. Όπως αναφέρει ο Παπανούτσος, όταν μιλάει για τον ρόλο του δασκάλου: «... (το παιδί) κλείνει μέσα του τόσους **θησαυρούς -νοημοσύνης, ευαισθησίας, δραστηριότητας-** και περιμένει τη δική του στοργή (του δασκάλου) και φροντίδα για ν' ανθοβολήσει, ν' αναπτυχθεί και να ολοκληρωθεί¹⁶.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες στην Ελλάδα όλες οι προσπάθειες για μεταρρυθμίσεις στο εκπαιδευτικό σύστημα δεν έγιναν με γνώμονα τις πραγματικές ανάγκες των μαθητριών και των μαθητών, αλλά καθοδηγούνται από τις επιδόσεις στις εξετάσεις. Η αναβάθμιση της εκπαίδευσης ταυτίζεται κυρίως με την τεχνολογία και τις ψηφιακές δεξιότητες και ο ρόλος του πολιτισμού και των τεχνών υποβαθμίζεται, όπως δείχνουν οι αλλαγές που πρότείνει το πολυνομοσχέδιο για την Παιδεία με τον εξοβελισμό των καλλιτεχνικών μαθημάτων στο λύκειο¹⁷. Στη ίδια αυτή ανησυχητική κατεύθυνση κινείται και η κατάργηση με το ίδιο νομοσχέδιο του, μέχρι πρότινος υποχρεωτικού, μαθήματος «Ερευνητικές δημιουργικές δραστηριότητες» καθώς και η κατάργηση των μαθημάτων από το πεδίο των κοινωνικών επιστημών και συγκεκριμένα του υποχρεωτικού μαθήματος «Σύγχρονος Κόσμος: Πολίτης & Δημοκρατία», του μαθήματος επιλογής «Ελληνικός και Ευρωπαϊκός Πολιτισμός» και του υποχρεωτικού μαθήματος κατεύθυνσης «Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών (Κοινωνιολογία, Οικονομική Επιστήμη και Πολιτική Επιστήμη)» και τη μείωση των ωρών του μαθήματος «Πολιτική Παιδεία (Οικονομία, Πολιτικοί Θεσμοί και Αρχές Δικαίου και Κοινωνιολογία)», μαθήματα τα οποία επέτρεπαν τη σύνδεση των μαθητών με τον κόσμο, την επεξεργασία κοινωνικών θεμάτων και την οικοδόμηση της βάσης για την ενεργό τους πολιτειότητα.

Η έμφαση φαίνεται να δίνεται στην απόκτηση δεξιοτήτων με τις οποίες οι νέοι θα εμπλουτίσουν το βιογραφικό τους και να ανταποκριθούν στις εξειδικευμένες απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας. Και σαφώς οι δεξιότητες όπως η κριτική και συστημική σκέψη, η δημιουργικότητα¹⁸ κρίνονται απαραίτητες και αναμφισβήτητες στην ανάπτυξη των μαθητών. Γι' αυτό εκτιμάται ως θετική πρωτοβουλία που θα

¹⁶ Παπανούτσος, Ε. (1979). *Οι δρόμοι της ζωής*. Εκδόσεις Φιλιππότη. Αθήνα

¹⁷ [N.4692/2020_Υπουργική Απόφαση 74181/Δ2/2020 - ΦΕΚ 2338/Β/15-6-2020](#)

¹⁸ Στο σχέδιο νόμου για την «Αναβάθμιση του Σχολείου» περιγράφονταν ως «ήπιες δεξιότητες, δεξιότητες ζωής και δεξιότητες τεχνολογίας και επιστήμης».

μπορούσε να συμβάλει στην αναβάθμιση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης την εισαγωγή των «Εργαστηρίων Δεξιοτήτων» από το Υπουργείο Παιδείας στο σχέδιο νόμου που ψηφίστηκε τον Ιούνιο του 2020. **Ωστόσο, η συγκεκριμένη δράση κινδυνεύει να λειτουργήσει για άλλη μια φορά αποσπασματικά ως ξεχωριστή ενότητα, όπως λειτουργούν για παράδειγμα έως τώρα τα project στην Ευέλικτη Ζώνη.** Οι δεξιότητες πρέπει να συνδυαστούν με όλα τα γνωστικά αντικείμενα όλων των βαθμίδων και να διέπουν όλες τις πτυχές της σχολικής ζωής.¹⁹ Η έμφαση πρέπει να δοθεί όχι στις δεξιότητες που πρέπει να αποκτηθούν, αλλά στο **πώς θα αξιοποιηθούν για να έρθει η μεταμόρφωση, η μετεξέλιξη των μαθητών και των μαθητριών.** Η διδασκαλία δεν είναι εκγύμναση προκαθορισμένων και υψηλά διατιμημένων από την αγορά δεξιοτήτων, αλλά η δημιουργία συνολικά διαφορετικού τύπου προσωπικότητας.²⁰

Ο ρόλος της Κοινωνίας των Πολιτών: σύνδεση με το θεσμοθετημένο εκπαιδευτικό σύστημα

Το Ανοιχτό Σχολείο²¹, η διαμόρφωση του οποίου θα πρέπει να είναι βασική προτεραιότητα των σύγχρονων κρατών, οφείλει να διασυνδέεται με άλλους φορείς εκπαίδευσης, με την τοπική κοινωνία, με ομάδες γονέων και με την Κοινωνία των Πολιτών (οργανώσεις, τοπικές πρωτοβουλίες ή/ και πρακτικές μη τυπικής εκπαίδευσης ομάδες), προσφέροντας στο σχολείο ευκαιρίες να αλληλοεπιδρά απρόσκοπτα και δημιουργικά με την κοινωνία. Η ανταλλαγή τεχνογνωσίας, καλών πρακτικών και μεθόδων με τις οποίες ενδέχεται να έχουν δουλέψει οι φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών - είτε πρόκειται για φορείς που δραστηριοποιούνται αποκλειστικά στην Ελλάδα είτε και στο εξωτερικό - έχει τη δύναμη να προσφέρει στο σύνολο της σχολικής κοινότητας εμπειρίες και εργαλεία που δε θα έφταναν με την ίδια ευκολία σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα που είναι απομονωμένο από τον υπόλοιπο κόσμο.

¹⁹ Όπως επισημαίνεται από την UNESCO στο έγγραφο «Εκπαίδευση για τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης – Μαθησιακοί Στόχοι» (2017), η Εκπαίδευση για τον Ενεργό Πολίτη «πρέπει να ενσωματωθεί σε όλα τα προγράμματα σπουδών επίσημης εκπαίδευσης [...] Δεν πρέπει να θεωρείται ως μεμονωμένο αυτοτελές μάθημα αλλά να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της διδασκαλίας όλων των βασικών μαθημάτων».

²⁰ Biesta, G. (2005). *Against learning. Reclaiming a language for education in an age of learning.* Nordisk Pedagogik, Vol. 25, pp.54–66. Oslo. ISSN 0901-8050.

²¹ Βλ.. Open Schools for Open Societies, στο: <https://www.openschools.eu/>.

Η Κοινωνία των Πολιτών τόσο στην Ελλάδα όσο και στον υπόλοιπο κόσμο θέτει στο επίκεντρο ζητήματα που σχετίζονται με τις σύγχρονες προκλήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα με στόχο την ενημέρωση και την ενεργοποίηση των πολιτών. Οι στόχοι του σύγχρονου Ανοικτού Σχολείου μπορούν να επιτευχθούν με συνέργειες με την Κοινωνία των Πολιτών μέσα από τοπικές και παγκόσμιες δράσεις και εκστρατείες που μπορούν να αναζωογονήσουν ένα σχολείο που είναι κατά βάση εξετασιοκεντρικό. Η κοινωνία των πολιτών μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο, δημιουργώντας μαζί με τα σχολεία ευκαιρίες για σχολικό ακτιβισμό και συμμετοχή σε συλλογικές δράσεις, που επιτρέπουν την ισότιμη συμμετοχή του μαθητικού πληθυσμού ανεξάρτητα από το γνωστικό και γλωσσικό τους επίπεδο.

Το παράδειγμα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της ActionAid στην Ελλάδα: ένα όραμα για τη σύγχρονη εκπαίδευση ενεργών πολιτών

Η ActionAid ξεκίνησε τη δράση της στην Ελλάδα το 1998 και από την αρχή, η εκπαίδευση αποτέλεσε βασική προτεραιότητα της οργάνωσης. Από το 2000 δραστηριοποιείται στην ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση παιδιών και νέων γύρω από ζητήματα που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα, στον κριτικό αναστοχασμό, στις αιτίες της φτώχειας και της ανισότητας στον κόσμο και στην ανάληψη δράσης για αυτό. Περισσότερα από 500.000 παιδιά και 40.000 εκπαιδευτικοί από ελληνικά σχολεία σε κάθε γωνιά της χώρας αλλά και το εξωτερικό έχουν λάβει μέρος στις εκπαιδευτικές της δράσεις.

Όραμα της οργάνωσης ένας κόσμος όπου τα παιδιά, οι νέοι και όσοι σχετίζονται με την εκπαίδευσή τους συνειδητοποιήσουν ότι υπάρχουν διαφορετικές οπτικές στην ανάγνωση της πραγματικότητας και βρίσκουν τις ευκαιρίες να δομήσουν τον ρόλο που μπορούν να παίξουν στην εξέλιξη της ανθρωπότητας. Ο σχεδιασμός των υλικών και δράσεων βασίζεται στην εξισορρόπηση των 3 βασικών διαστάσεων της βιώσιμης ανάπτυξης (οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική), αλλά και με την προσθήκη της πολιτισμικής διάστασης. Η μεθοδολογία που πλαισιώνει το εκπαιδευτικό έργο είναι

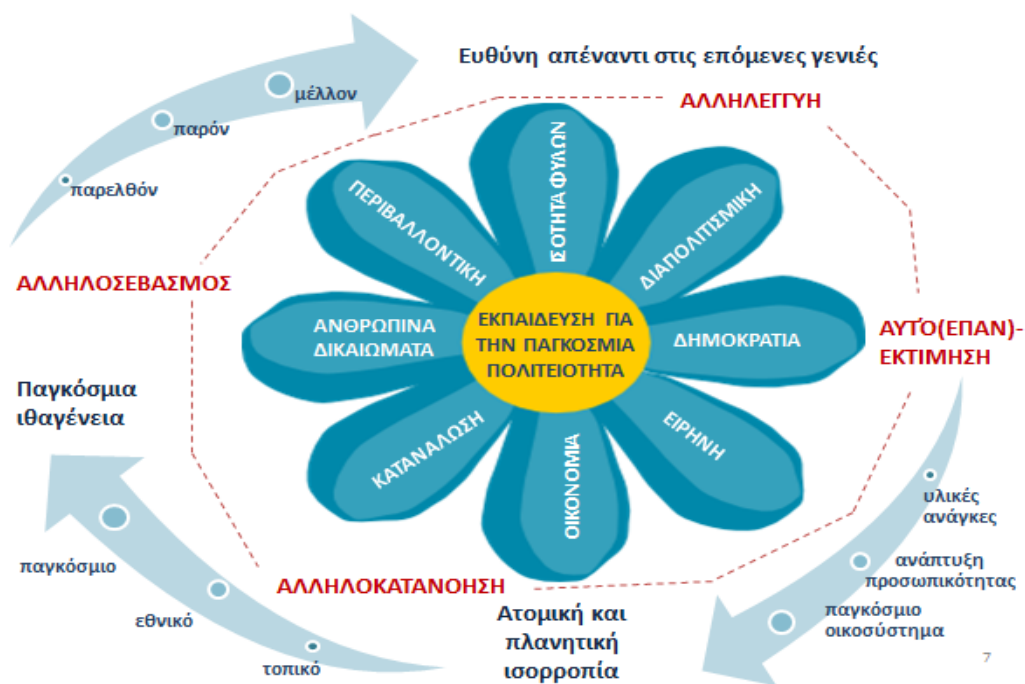
act:onaid

για έναν κόσμο πιο δίκαιο

αυτή της Εκπαίδευσης για την Παγκόσμια Πολιτειότητα (ΕΠΠ: Global Citizenship Education,). Τα προγράμματα ΕΠΠ δεν έρχονται να προσθέσουν επιπλέον προγράμματα σε αυτά του σχολείου, αλλά να τροφοδοτήσουν και να εμπλουτίσουν τη σχολική ύλη με αυθεντικό υλικό γύρω από την τοπική και παγκόσμια πραγματικότητα και τη δυνατότητα συμμετοχής σε συλλογικές δράσεις και εκστρατείες.

Η ΕΠΠ επιδιώκει να εφαρμόσει στην πράξη το όραμα που απαιτείται για να μετακινηθούμε σε ένα μοντέλο κατανόησης, κοινωνικής δικαιοσύνης, συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ των ανθρώπων. Προσφέρει τον χώρο ώστε να γίνουν αλλαγές προς τη δημιουργία υπεύθυνων πολιτών με παγκόσμια νοοτροπία οι οποίοι αναλαμβάνουν ευθύνες και χαράσσουν ένα κοινό όραμα για έναν κόσμο πιο δίκαιο και βιώσιμο για όλους.

Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνεται σχηματικά το μοντέλο και τις διαστάσεις της ΕΠΠ σύμφωνα με την ActionAid.

ActionAid

Λεωφόρος Μεσογείων 204, 1ος όροφος, 15561 Χολαργός Αττικής, Ελλάδα
T: 212.000.6300 (Ελλάδα) | T: 22.100.399 (Κύπρος) | E: info.hellas@actionaid.org

actionaid.gr | ActionAid Hellas:

Οι εκπαιδευτικές θέσεις της ActionAid

Δουλεύοντας 20 χρόνια με εκπαιδευτικούς, μαθητές και μαθήτριες από σχολεία όλης της χώρας, το όραμα της ActionAid για την εκπαίδευση συνοψίζεται στους εξής άξονες:

Συμπεριληπτική και Ισότιμη Εκπαίδευση

Είναι επιτακτική ανάγκη περισσότερο από ποτέ στη χώρα μας, με τις σύγχρονες προκλήσεις που βιώνει, να δημιουργήσουμε ένα σχολείο ανοιχτό στην κοινωνία που **να αγκαλιάζει τη διαφορετικότητα και να καλλιεργεί τον σεβασμό των δικαιωμάτων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας**. Ένα συμπεριληπτικό σχολείο, ένα σχολείο για όλους θα πρέπει να δημιουργεί ίσες ευκαιρίες όπου όλοι μαθαίνουμε να συμβιώνουμε με όλους. Ένα τέτοιο σχολείο επιτρέπει σε όλα τα παιδιά να ζουν και να μαθαίνουν μέσα από την κοινή τους δράση και να ανταποκρίνεται στις διαφορετικές ανάγκες της κάθε μαθήτριας και του κάθε μαθητή ξεχωριστά. Στις πιο πρόσφατες νομοθετικές αλλαγές του περασμένου Απριλίου για την αναβάθμιση του σχολείου δεν υπήρχαν διατάξεις που εισήγαγαν στοιχεία για την ενίσχυση της συμπερίληψης για χιλιάδες μαθητές, όπως τα παιδιά πρόσφυγες ή τα παιδιά με αναπηρία, ενώ **με την αύξηση του αριθμού των μαθητών και μαθητριών ανά τμήμα τίθενται περαιτέρω εμπόδια στην εκπαιδευτική διαδικασία με ένα από τα βασικότερα να είναι η πρακτική αδυναμία των εκπαιδευτικών να αφιερώνουν χρόνο χωριστά σε κάθε παιδί** προσπαθώντας να καλύψουν τις μαθησιακές ανάγκες αποφεύγοντας παράλληλα τις πολλαπλές ταχύτητες διδασκαλίας και εκμάθησης μέσα στο ίδιο τμήμα. Όλα αυτά φαίνεται ότι συντηρούν ένα εκπαιδευτικό σύστημα που απομακρύνεται από τις σύγχρονες παιδαγωγικές προσεγγίσεις εξατομικευμένης και διαφοροποιημένης διδασκαλίας και κάνει όλο και πιο μακρινή την επίτευξη του Στόχου για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη 4: να διασφαλισθεί η χωρίς αποκλεισμούς, ισότιμη και ποιοτική εκπαίδευση και να προαχθούν ευκαιρίες δια βίου μάθησης για όλες και όλους.

Κοινωνική διάσταση της εκπαίδευσης

Το σχολείο, ιδιαίτερα στους σύγχρονους ιστούς αποτελεί μια κοινότητα κοινωνικής ανάπτυξης και συνδιαλλαγής. Το περιβάλλον που παρέχεται στους μαθητές και στις μαθήτριες προστατεύει τη συναισθηματική ασφάλεια κι έτσι λειτουργεί σαν προφυλαγμένος κοινωνικός προθάλαμος, όπου τα παιδιά πειραματίζονται, επεξεργάζονται τις σχέσεις, διαπραγματεύονται τα όρια και ανακαλύπτουν τις

act:onaid

για έναν κόσμο πιο δίκαιο

κοινωνικές λειτουργίες. Μέσα από την καθημερινότητα στην τάξη, το παιδί καλλιεργεί την εικόνα για τον κόσμο, βάσει της οποίας χτίζει τις πεποιθήσεις του σύμφωνα με τις οποίες θα κινηθεί ως ενήλικος στο εκάστοτε κοινωνικό περιβάλλον. Μέσα στην τάξη ανακαλύπτει αποτελεσματικούς τρόπους επικοινωνίας, αναπτύσσει δεξιότητες και αποκτά εφόδια ζωής. Τα χρόνια αυτά το παιδί αντιλαμβάνεται ξεκάθαρα τις λειτουργικές πτυχές της κοινωνίας και εντοπίζει τις δυσλειτουργικές. Τα σχολικά συμβούλια είναι ένας κατάλληλος θεσμός, μέσα από τον οποίο τόσο τα μέλη του, όσο και η ολομέλεια των μαθητών και μαθητριών, μπορούν να εξασκήσουν το δικαίωμά τους στη συμμετοχή στα κοινά, στο δημόσιο διάλογο και την εκπροσώπηση. Μέσα από μια τέτοια ουσιώδη διαδικασία τα παιδιά προετοιμάζουν την πολιτική τους ταυτότητα και την ενεργή συμμετοχική πολιτειότητά τους.

Το ίδιο το σχολείο πρέπει να διατηρεί τη συναισθηματική ασφάλεια που χτίζεται σε αυτόν τον προθάλαμο της κοινωνίας και για τον λόγο αυτό χρειάζεται να παραμένει ανοικτό στη διαφορετικότητα και να διευρύνει τους ορίζοντες των μαθητών και των μαθητριών, δημιουργώντας ευκαιρίες ώστε τα παιδιά να ανακαλύψουν, να προβληματιστούν, να οραματιστούν και να διεκδικήσουν. **Υπό ενδεδειγμένες συνθήκες, το κοινωνικό έργο του σχολείου μπορεί να είναι θαυμαστό, με τη βοήθεια του οποίου τα παιδιά σταδιακά θα μετεξελισσονται σε ακέραιους ενήλικες, με ευθύνη και συλλογική συνείδηση, συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία ενός δίκαιου κόσμου.**

Τέχνες

Το σχολείο ως δομή μιας δημοκρατικής κοινωνίας θα πρέπει να έχει παιδευτικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα, πράγμα που σημαίνει ότι στοχεύει στην ολόπλευρη ανάπτυξη του νέου ανθρώπου σε γνωστικό, κοινωνικό και συναισθηματικό επίπεδο. Πλήθος επιστημονικών ερευνών και μελετών στο πεδίο της Φιλοσοφίας, της Παιδαγωγικής και της Ψυχολογίας έχουν αποδείξει ότι η αισθητική εμπειρία των μαθητών και των μαθητριών μέσα από την τέχνη, σε κάθε της μορφή, επιτυγχάνει την ανάπτυξη της δημιουργικότητας καθώς και του κριτικού στοχασμού τόσο των αποδεκτών της, όσο και αυτών που εμπλέκονται σε αυτήν ως δημιουργοί.

Μια ενδεικτική ματιά στη βιβλιογραφία αρκεί για να διαπιστώσει κανείς τον καθοριστικό ρόλο που παίζει η τέχνη στα στάδια ανάπτυξης του ανθρώπου. Ο Kant πρώτος εξήγησε ότι η αισθητική εμπειρία προσφέρει στον αποδέκτη τη δυνατότητα να αντιλαμβάνεται την εμπειρική πραγματικότητα με μια εναλλακτική, δημιουργική

ActionAid

Λεωφόρος Μεσογείων 204, 1ος όροφος, 15561 Χολαργός Αττικής, Ελλάδα
T: 212.000.6300 (Ελλάδα) | T: 22.100.399 (Κύπρος) | E: info.hellas@actionaid.org

actionaid.gr | ActionAid Hellas:

act:onaid

για έναν κόσμο πιο δίκαιο

προοπτική. Στις αρχές του 20ου αιώνα ο John Dewey με το έργο του *Art as Experience* (1934), ισχυρίστηκε ότι η αισθητική εμπειρία αποτελεί το κατεξοχήν μέσο για την ανάπτυξη της φαντασίας, την οποία θεωρεί θεμελιώδες στοιχείο της διεργασίας της μάθησης. Βαθμιαία, η άποψη ότι η αισθητική εμπειρία είναι σημαντική για τη γνωστική ανάπτυξη τεκμηριώθηκε από θεωρητικές προσεγγίσεις και έρευνες που πραγματοποιήθηκαν σε διάφορα επιστημονικά πεδία. Σύμφωνα, επίσης, με τον Efland (*Art and cognition*, 2002) η τέχνη προσφέρει εναύσματα για να κατανοούμε το κοινωνικό και πολιτισμικό τους πλαίσιο, καθώς και ότι επιτρέπει να αντιλαμβανόμαστε διαστάσεις που δεν μπορούν να γίνουν πλήρως κατανοητές με άλλο τρόπο (συναισθήματα, ηθικές αξίες, πνευματικές αναζητήσεις)²². Ο Paulo Freire, βραζιλιανός παιδαγωγός και φιλόσοφος, στην παιδαγωγική του θεωρία επικεντρώνεται στον απελευθερωτικό χαρακτήρα που δύναται να έχει η εκπαίδευση και ως εκ τούτου αναγνώρισε και επισήμανε το «καλλιτεχνικό γεγονός», την τέχνη δηλαδή, ως διαρκή μετασχηματισμό που έχει αισθητικό περιεχόμενο, καθώς πρόκειται για διαδικασία αναγέννησης, με την οποία οι μαθητές και οι μαθήτριες διαμορφώνονται και εξελίσσονται²³.

Έχοντας περισσότερα από 20 χρόνια συνεχούς δράσης και συνεργασίας με τους μαθητές και τις μαθήτριες όλων των βαθμίδων καθώς και με τους εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων, η **ActionAid αναγνωρίζει και υπογραμμίζει τον ρόλο των τεχνών στην εκπαίδευση, ως ένα δυναμικό εργαλείο, τόσο για την πρόσληψη της γνώσης όσο και της ολόπλευρης ανάπτυξης των μαθητών και των μαθητριών.** Η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, η ανάπτυξη της δημιουργικότητας και του αισθητικού κριτηρίου είναι μόνο κάποια από τα οφέλη που αποκτά κάνεις από την συστηματική ενασχόλησή του με την τέχνη. Δεν θα πρέπει, επίσης, να παραλειφτεί το πόσο καθοριστικό ρόλο παίζει η τέχνη στην πρόληψη της βίας και στην εξάλειψη του ρατσισμού ενώ αντίθετα καλλιεργεί το έδαφος για μια ανοιχτή και συμπεριληπτική κοινωνία.

²² Κόκκος Α. (2009), Ανάπτυξη της δημιουργικότητας μέσα από την επαφή με την Τέχνη. Στο Η Τέχνη ως εργαλείο εκπαίδευσης για το περιβάλλον Παιδαγωγικές/Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις για το Δάσος/Δέντρο & την Ανακύκλωση, 1ο Πανελλήνιο Διεπιστημονικό Συνέδριο Τέχνης και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, 29-31 Μαΐου 2009, Αθήνα: Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής και Ίδρυμα Ευγενίδου.

²³ Freire, P. (2006), Αγωγή του Καταπιεζόμενου, Εκδόσεις Ράππα, σελ. 22.

ActionAid

Λεωφόρος Μεσογείων 204, 1ος όροφος, 15561 Χολαργός Αττικής, Ελλάδα
T: 212.000.6300 (Ελλάδα) | T: 22.100.399 (Κύπρος) | E: info.hellas@actionaid.org

actionaid.gr | ActionAid Hellas:

act:onaid

για έναν κόσμο πιο δίκαιο

Ο εκπαιδευτικός τομέας της ActionAid τα τελευταία χρόνια επιλέγει σταθερά να αξιοποιεί σε όλη σχεδόν την εκπαιδευτική του δραστηριότητα τις τέχνες και κυρίως το θέατρο ως κύριο (εκ)παιδευτικό εργαλείο και μεθοδολογία. Η επιλογή εφαρμογής σε όλες σχεδόν τις εκπαιδευτικές δράσεις και δραστηριότητες, συγκεκριμένων θεατρικών τεχνικών, οι οποίες εδώ και χρόνια έχουν βρει ευρεία εφαρμογή σε εκπαιδευτικές δράσεις παγκοσμίως, έγινε με γνώμονα τα πολλαπλά και σε πολλά επίπεδα οφέλη που προσδίδει το θέατρο στην εκπαιδευτική διαδικασία. Πέρα από τους καθαρά γνωστικούς στόχους, όπως ενδεικτικά, η ανάπτυξη και καλλιέργεια γλωσσικών και άλλων δεξιοτήτων, η επιλογή βασίζεται κυρίως στην ιδιότητα που έχει η τέχνη και δη η θεατρική, να ευαισθητοποιεί, να ενώνει, να αφυπνίζει και εν τέλει να ενδυναμώνει τα μέλη μιας κοινωνίας για να πετύχουν τον κοινωνικό μετασχηματισμό, να διεκδικήσουν έναν κόσμο δικαιότερο²⁴.

Παρόλο που οι επιταγές της σύγχρονης κοινωνίας, οι οποίες ταυτίζονται με τα ευρήματα των τελευταίων παιδαγωγικών μελετών, επιτάσσουν ένα διαφορετικό μοντέλο εκπαίδευσης και σχολείου, πιο δημιουργικού και ολιστικού, με κύριο εργαλείο την τέχνη, φαίνεται ότι η τελευταία χάνει, τον ήδη ελάχιστο στο ωρολόγιο πρόγραμμα, χώρο και χρόνο της στο σημερινό σχολείο. **Ο νόμος για την αναβάθμιση του σχολείου, που αναφέρθηκε παραπάνω, κατήργησε τα καλλιτεχνικά μαθήματα στο Λύκειο, μείωσε τις ώρες στις υπόλοιπες βαθμίδες και προήγαγε μονοδιάστατες και κατακερματισμένες γνωστικές προσεγγίσεις αντιμετωπίζοντας τους μαθητές και τις μαθήτριες ως «τράπεζες γνώσεων» που μετέχουν παθητικά στην διαδικασία της μάθησης, σαν «άδεια δοχεία» που κάποιος θα τα γεμίσει με γνώσεις.**²⁵ Είναι, όμως, τελικά αυτός ο τρόπος για τη δημιουργία μιας κοινωνίας με ενεργούς, σκεπτόμενους πολίτες, που θα φτιάχνουν το μέλλον τους αντί να το περιμένουν;

²⁴ Η παραπάνω αντίληψη για το ρόλο της εκπαίδευσης και του σχολείου βρίσκει πρακτική εφαρμογή στην θεατρική τέχνη στο ολοκληρωμένο σύστημα του βραζιλιανού σκηνοθέτη και ακτιβιστή Augusto Boal, βαθιά επηρεασμένου από την παιδαγωγική του Freire. Οι τεχνικές του Θεάτρου του Καταπιεσμένου, αποτελούν μαζί με τις τεχνικές του Θεάτρου της Επινόησης, τις βασικές εκπαιδευτικές μεθοδολογίες που χρησιμοποιεί σταθερά ο εκπαιδευτικός τομέας, όχι μόνο επειδή προσεγγίζει τη γνώση ολιστικά, αλλά κι επειδή καλλιεργεί την ταυτότητα και τις δεξιότητες του Ενεργού Πολίτη στους μαθητές και στις μαθήτριες, με βασικές αυτές του αναστοχασμού και του κριτικού στοχασμού. Οι στόχοι αυτοί που άλλωστε ταυτίζονται με τις δεξιότητες που απαιτεί μια κοινωνία του 21ου τις οποίες προωθεί από φέτος το ΙΕΠ <http://iep.edu.gr/el/psifiako-apothesis/skill-labs>.

²⁵ Banking Education σε Freire, Αγωγή του Καταπιεζόμενου.

Ολιστική παιδεία

Η Εκπαίδευση για την Παγκόσμια Πολιτειότητα αντιμετωπίζει τον κόσμο ως ένα αλληλένδετο σύνολο και θεωρεί ότι οι γνώσεις γύρω από αυτόν είναι αλληλοεξαρτώμενες. Η συνδυαστική μάθηση που προκύπτει από την αλληλεπίδραση των επιστημών και άλλων ειδικοτήτων είναι αυτή που μας επιτρέπει να επεξεργαστούμε την πραγματικότητα μέσα από πολλές οπτικές. Σήμερα, παρόλο που η διαθεματική προσέγγιση προτείνεται ως κατεύθυνση στα σχολικά αναλυτικά προγράμματα σπουδών (από το 2003) στην Ελλάδα²⁶, τα γνωστικά αντικείμενα συνεχίζουν να είναι αυστηρά διαχωρισμένα και προσεγγίζονται αποσπασματικά με ελάχιστες ευκαιρίες αλληλεπίδρασης μεταξύ τους.

Η διαθεματική προσέγγιση εφαρμόζεται κυρίως μέσω της ευέλικτης ζώνης και των projects μόνο στο δημοτικό και στο γυμνάσιο, αλλά πάλι ως ξεχωριστή ενότητα που δεν είναι υποχρεωτική. Χρειαζόμαστε αναλυτικά προγράμματα σπουδών που βασίζονται στην ολιστική θεώρηση και πρόσληψη της γνώσης, καθώς μόνο έτσι μπορούν τα παιδιά να κάνουν τους συσχετισμούς ανάμεσα στη γνώση και την πραγματικότητα, ώστε να βοηθηθούν να κατανοήσουν τον σύγχρονο κόσμο, τα προβλήματά του και όσα συμβαίνουν σε αυτόν. Στην αρχή του 21ου αιώνα ο Έντγκαρ Μορέν τόνισε τη σημαντικότητα της ολιστικής προσέγγισης της γνώσης επισημαίνοντας ότι «Τα πρωτεία της αποσπασματικής, με βάση τους διάφορους κλάδους, γνώσης μάς καθιστούν συχνά ανίκανους να βρούμε τον δεσμό ανάμεσα στα μέρη και τις ολότητες και άρα η γνώση αυτή πρέπει να αντικατασταθεί από μια μορφή γνώσης ικανής να αντιληφθεί το αντικείμενά της μέσα στο πλαίσιο τους, μέσα στο σύμπλεγμά τους και μέσα στο σύνολό τους»²⁷

Η ολιστική προσέγγιση κρίνεται αναγκαία και σε σχέση με την ανάπτυξη του ανθρώπου κατά τη διαδικασία της μάθησης. Το κυρίαρχο μοντέλο εκπαίδευσης στοχεύει κυρίως στην νοητική ανάπτυξη και αφήνει πίσω τις υπόλοιπες διαστάσεις του ανθρώπου, τον ψυχικό του κόσμο και την ανάγκη του για δράση – πράξη. Τέλος, η ολιστική προσέγγιση πρέπει να βρίσκει εφαρμογή στο ευρύτερο σχολικό περιβάλλον και ιδανικά να περιλαμβάνει ολόκληρο το σχολείο ως φορέα εκπαίδευσης και να διαπερνά το ήθος και

²⁶ ΦΕΚ 303/13-03-2003

²⁷ Μορέν, Ε., (2001). Οι επτά γνώσεις-κλειδιά για την παιδεία του μέλλοντος», *Εκδόσεις του εικοστού πρώτου*

act:onaid

για έναν κόσμο πιο δίκαιο

την κουλτούρα του και να προετοιμάζει με αυτόν τον τρόπο το παιδί να νιώσει μέρος της ολότητας της κοινωνίας.

Ο οδηγός έχει αναπτυχθεί στη βάση μιας ολιστικής προσέγγισης, η οποία αντιμετωπίζει το σχολείο ως σύνολο (whole school approach) και λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες των μαθητών και μαθητριών, των εκπαιδευτικών και της ευρύτερης σχολικής κοινότητας, όχι μόνο εντός του προγράμματος σπουδών, αλλά και σε ολόκληρο το σχολικό και το μαθησιακό περιβάλλον. Αυτό συνεπάγεται συλλογική και συνεργατική δράση, «μέσα σε» και «από μια» σχολική κοινότητα για τη βελτίωση της μάθησης, της συμπεριφοράς και της ευημερίας των μαθητών και των μαθητριών και των συνθηκών που τις υποστηρίζουν. Μια τέτοια προσέγγιση αναγνωρίζει ότι όλες οι πτυχές της σχολικής κοινότητας μπορούν να επηρεάσουν θετικά την υγεία, την ασφάλεια και την ευημερία των μαθητών και των μαθητριών και επομένως και την ολιστική εκπαιδευτική τους ανάπτυξη.

Εκπαίδευση για την Αειφορία

Η Εκπαίδευση για την Αειφορία γεννήθηκε από την ανάγκη να ενταχθούν στην εκπαίδευση θεματικές που αφορούν στις μεγάλες οικουμενικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η κοινωνία, η οικονομία και το περιβάλλον και σχετίζονται με τη βιωσιμότητα.²⁸ Αναγνωρίζει τον ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι νέοι και οι νέες στη μεταμόρφωση της κοινωνίας εφόσον η εκπαίδευση επιτύχει την ανάπτυξη ανάλογων δεξιοτήτων, αξιών, συμπεριφορών και στάσεων ζωής. Με πλαίσιο τους 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (17 Sustainable Development Goals) θεματικές όπως η κλιματική αλλαγή, η εξάλειψη της φτώχειας και της μη πρόσβασης στην εκπαίδευση, η ισότητα των φύλων, η δικαιοσύνη, η ειρήνη κρίνεται σκόπιμο να διατρέχουν τα σχολικά προγράμματα οριζόντια και σε όλες τις βαθμίδες, ώστε οι νέοι να μπορούν να σκεφτούν κριτικά, να καινοτομούν και να δίνουν λύσεις που οδηγούν σε πιο βιώσιμους τρόπους ζωής. Σε μια χρονική στιγμή που καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε σημαντικές παγκόσμιες προκλήσεις, θεωρούμε πως το σχολείο μπορεί να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην ενδυνάμωση των μαθητών και μαθητριών να λαμβάνουν αποφάσεις και δράσεις που μπορούν να συμβάλλουν στην περιβαλλοντική ακεραιότητα,

²⁸ Βλ. Education for Sustainable Development, διαθέσιμο στο: <https://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development>.

act:onaid

για έναν κόσμο πιο δίκαιο

την οικονομική βιωσιμότητα και τη δικαιοσύνη στην κοινωνία τόσο για τις σημερινές όσο και τις μελλοντικές γενιές.

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών στο σύγχρονο σχολείο

Τα ελληνικά σχολεία βρίθουν από εκπαιδευτικούς που επιτελούν εξαιρετικό παιδαγωγικό έργο και είναι αφοσιωμένοι στο αντικείμενό τους και στην παιδαγωγική σχέση με τις μαθήτριες και τους μαθητές τους. Τις τελευταίες δεκαετίες, όμως, οι εκπαιδευτικοί βλέπουν τον ρόλο τους να υποβαθμίζεται και να χάνει την πνευματική και δημιουργική του φύση. Σιγά σιγά αποδυναμώνονται από τα συνεχή εμπόδια, κυρίως από την αναγωγή του ρόλου τους σε διεκπεραιωτή των τυποποιημένων αναλυτικών προγραμμάτων και της ύλης και χάνουν την πεποίθησή τους ότι μπορούν να αποτελέσουν φορείς αλλαγής της κοινωνίας μέσα από τη διδασκαλία τους²⁹. Ειδικά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση το παιδαγωγικό τους έργο περιορίζεται και ορίζεται σημαντικά από τη διδακτική ύλη που πρέπει να καλυφθεί.

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να ανακτήσουν την παιδαγωγική τους αυτονομία και να αισθανθούν ξανά δημιουργοί της διδακτικής τους πράξης και να ξαναβρούν ελευθερία στο παιδαγωγικό τους έργο.

²⁹ Giroux, H., A., (1988). Teachers as intellectuals: Toward a critical pedagogy of learning Westport, CT: Bergin and Garvey.

ActionAid

Λεωφόρος Μεσογείων 204, 1ος όροφος, 15561 Χολαργός Αττικής, Ελλάδα
T: 212.000.6300 (Ελλάδα) | T: 22.100.399 (Κύπρος) | E: info.hellas@actionaid.org

actionaid.gr | ActionAid Hellas:

Προτάσεις Πολιτικής

Με βάση τα παραπάνω η Ελληνική Πολιτεία θα πρέπει να υιοθετήσει τις παρακάτω πολιτικές και να λάβει τα προτεινόμενα μέτρα για να ενισχύσει τον σύγχρονο χαρακτήρα του σχολείου που θα έχει ως βασικό του χαρακτηριστικό τη συμπερίληψη και την παροχή ίσων ευκαιριών στους μαθητές και στις μαθήτριές του, ανεξάρτητα από την αφετηρία από την οποία ξεκινούν το ταξίδι της μάθησης.

Υιοθέτηση μιας ενιαίας εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής/ στρατηγικής

Είναι επιτακτική η ανάγκη για ένα εθνικό σχέδιο ουσιαστικής αναβάθμισης της παιδείας σε όλες τις βαθμίδες, καθώς οι συχνές πολιτικές αλλαγές επιφέρουν μεταβολές στο εκπαιδευτικό σύστημα πριν ακόμα δοθεί χρόνος για να δοκιμαστούν και να αξιολογηθούν πολιτικές και πρακτικές, καθώς τίθενται σε ισχύ για σύντομα χρονικά διαστήματα. Χρειάζεται ένα ρεαλιστικό και υλοποιήσιμο σχέδιο το οποίο θα προκύψει από τον συνεχή και ουσιαστικό διάλογο με τους θεσμούς της κοινωνίας και θα δίνει

«Αλλά, ο πιο ελεύθερος δάσκαλος είναι μαζί και ο πιο υπεύθυνος δάσκαλος, αφού η ελευθερία συνεπάγεται ευθύνες. Η δε υπευθυνότητα προϋποθέτει ελευθερία. Η ελευθερία και η υπευθυνότητα αποτελούν τους δυο πόλους της δημιουργίας. Και η διδασκαλία είναι δημιουργία.»

Χρίστος Τσολάκης

χώρο να ακουστούν οι φωνές των γονέων και των ίδιων των μαθητριών και μαθητών. Καθοριστικό ρόλο θα πρέπει να παίξουν οι εκπαιδευτικοί όχι μόνο στην υλοποίηση των εκάστοτε αλλαγών, όπως γίνεται συνήθως, αλλά και στη σύλληψη και στον σχεδιασμό τους. Πρέπει να υπάρξει ουσιαστικός και συνεχής διάλογος για την παιδεία που δεν θα βασίζεται σε έτοιμες λύσεις και αντιγραφές από άλλες χώρες και θα οδηγήσει σε ένα σχέδιο μακροπρόθεσμο το οποίο θα κερδίσει την εμπιστοσύνη όλων ώστε να υπάρξει δέσμευση για την ολοκλήρωση και την εφαρμογή του.

Αναδιάρθρωση αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών

Τα προγράμματα σπουδών όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης θα πρέπει να αναδιαρθρωθούν ώστε μπορούν να μετέχουν οι μαθητές και οι μαθήτριες σε μια διαδικασία που θα τους εκθέτει σε ερεθίσματα και γνώσεις από όλα τα αντικείμενα που αναφέρθηκαν παραπάνω, χωρίς να διαχωρίζονται σε σημαντικά και λιγότερο σημαντικά. Με αυτόν τον τρόπο θα γίνει αντιληπτή η πολυπλοκότητα του σύγχρονου κόσμου και η ανάγκη μελέτης και σύμπραξης όλων των κλάδων για μια υγιή διεθνή κοινότητα με ανθρώπους που θα προτάσσουν το «μαζί» για έναν κόσμο πιο δίκαιο.

Ενίσχυση του ρόλου των εκπαιδευτικών

Η ενίσχυση του ρόλου των εκπαιδευτικών προϋποθέτει τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας τους τόσο σε επίπεδο υλικοτεχνικών υποδομών και υποστήριξης απέναντι σε άλλες δυσκολίες που συναντούν (π.χ. αντιστάσεις που προβάλλουν κάποιοι από τους γονείς) όσο και σε ό,τι αφορά στα εργασιακά τους δικαιώματα. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να αφοσιώνονται και να μην αποσπώνται κατά την εκτέλεση του λειτουργήματός τους, διδάσκοντας σε δύο ή τρία διαφορετικά σχολεία και μην μπορώντας να εστιάσουν εξ αυτού στις ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών και των μαθητριών τους. Η επιμόρφωση και η μετεκπαίδευση είναι, επίσης, δικαίωμα των εκπαιδευτικών που θα πρέπει να εξασφαλίζεται.

Διαμόρφωση ενός σύγχρονου λυκείου

Στο πλαίσιο της εθνικής εκπαιδευτικής πολιτικής/ στρατηγικής θα πρέπει να υπάρξει ξεχωριστός στρατηγικός σχεδιασμός για το σύγχρονο λύκειο, το οποίο φαίνεται ότι απομακρύνεται αρκετά ακόμα και από τα όσα εφαρμόζονται στα προηγούμενα στάδια της εκπαίδευσης. Καθώς το λύκειο έχει μετατραπεί σε εργοστάσιο προετοιμασίας εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι μαθήτριες και οι μαθητές θα πρέπει να είναι μέλη μιας σχολικής κοινότητας που τους προσφέρει τα ερεθίσματα και τις ευκαιρίες να διαμορφώσουν την προσωπικότητά τους και να αναδείξουν τα ταλέντα και τις δεξιότητές τους με σκοπό να βγουν υπό ασφαλείς συνθήκες στην κοινωνία και να ανακαλύψουν τις εφαρμογές των γνώσεων που έχουν καλλιεργήσει τα προηγούμενα χρόνια. Οι μαθήτριες και οι μαθητές θα πρέπει να αποκτήσουν εμπειρική και ολοκληρωμένη εικόνα για την κοινωνία εκτός σχολείου, ώστε να μπορέσουν να πάρουν μια συνειδητή απόφαση για το τι μέλλον θέλουν να δημιουργήσουν.